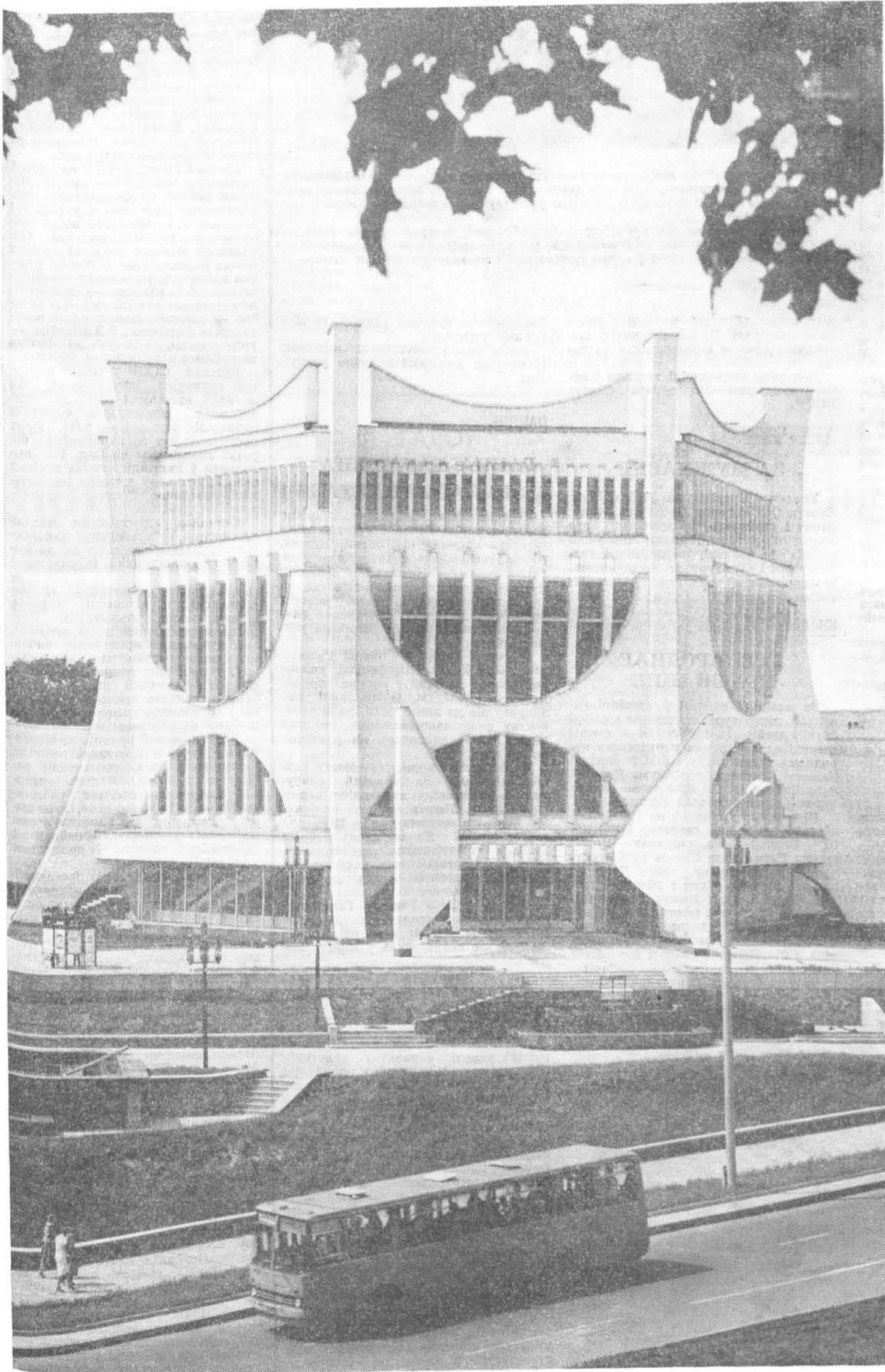

Голас Радзімы

№ 26 (1856)
28 чэрвеня 1984 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ШТО ПАСЛ ЮБІЛЕЮ!

[«Новае пакаленне
МАЗаў»]
стар. 3

СПАТКАННЕ ПРАЗ ГАДЫ

[«Да роднага гнязда»]
стар. 4

ПЛЁН ЯГО ПРАЦЫ СЛУЖЫЦЬ СУЧАСНІКАМ

[«Даследчык народ-
нага жыцця»]
стар. 6, 8

За ўзвядзеннем гэтага велічнага будынка з вялікай увагай сачылі гродзенцы. І вось нарэшце над Нёманам узняўся беласнежны палац — новы тэатр. Адкрыццё яго было сапраўдным святам не толькі для артыстаў, але і для тысяч мясцовых жыхароў і гасцей Гродна, аматараў тэатральнага мастацтва. У сённяшнім нумары газеты вы зможаце паглядзець фотарэпартаж, прысвечаны гэтай падзеі [стар. 7].

падзеі • людзі • факты

ВІЗИТ ПРЭЗІДЭНТА
ФРАНЦУЗСКОЙ
РЭСПУБЛІКІ

Па запрашэнню Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР у Савецкім Саюзе з афіцыйным візітам пабыўаў Прэзідэнт Французскай Рэспублікі Франсуа Мітэран.

У Крамлі адбыліся перагаворы Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР К. У. Чарненкі з Прэзідэнтам Французскай Рэспублікі Ф. Мітэранам.

У цэнтры прайшоўшага абмену думкамі знаходзіліся кардынальныя праблемы цяперашняга становішча ў свеце. Нягледзячы на адрозненні ў поглядах на прычыны пагаршэння светлай абстаноўкі, СССР і Францыя зведваюць агульную заклапочанасць і сыходзяцца ў тым, што нельга дапусціць яе далейшага абвастрэння.

Перагаворы, якія прайшлі ў дзелавой і канструктыўнай атмасферы, удакладнілі адносіны паміж Савецкім Саюзам і Францыяй, прадэманстравалі імкненне бакоў да лепшага разумення і збліжэння пазіцый адзін аднаго.

Абодва бакі выказаліся за тое, каб выкарыстаць наяўны патэнцыял для расшырэння супрацоўніцтва паміж СССР і Францыяй па цэламу раду важных міжнародных праблем.

Было канстатавана імкненне абодвух бакоў працаваць у напрамку ўмацавання давер'я паміж Савецкім Саюзам і Францыяй.

У Крамлі адбылася таксама сустрэча К. У. Чарненкі з Ф. Мітэранам. У ходзе шчырага і канструктыўнага абмену думкамі былі разгледжаны некаторыя актуальныя міжнародныя пытанні, якія маюць узаемную цікавасць, а таксама пытанні далейшага развіцця адносін і паглыблення ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва паміж СССР і Францыяй.

У гонар Прэзідэнта Французскай Рэспублікі Франсуа Мітэрана Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР даў абед, на якім К. У. Чарненка і Ф. Мітэран абмяняліся прамовамі.

Прэзідэнт Францыі Ф. Мітэран уручыў у Крамлі ордэны Ганаровага легіёна савецкім ветэранам авіяцыйнага палка «Нармандыя-Нёман».

Ордэн Ганаровага легіёна быў уручаны таксама легендарнаму гораду-герою Валгаграду, які Ф. Мітэран наведаў у час свайго паездкі па Савецкаму Саюзу.

ДЗЕСЯТАЯ СЕСІЯ
ВЯРХОЎНАГА
САВЕТА БССР

20—21 чэрвеня ў Мінску адбылася дзсятая сесія Вярхоўнага Савета БССР дзсятая склікання.

Вярхоўны Савет БССР з'яўляецца вышэйшым органам дзяржаўнай улады рэспублікі. Ён выбіраецца на 5 гадоў на аснове ўсеагульнага, роўнага і прамога выбарчага права пры тайным галасаванні, складаецца з 485 дэпутатаў ад выбарчых акруг з роўнай колькасцю насельніцтва.

На дзсятая сесіі Вярхоўнага Савета БССР былі разгледжаны чарго-

У Мінску прайшла міжнародная выстаўка ўралагічнага абсталявання і медыкаментаў, што прымяняюцца пры дыягностцы і лячэнні. Выстаўка была арганізавана пры III Усесаюзным з'ездзе ўралагаў, які адбыўся ў сталіцы Савецкай Беларусі.

Больш за дваццаць фірм з Аўстрыі, Вялікабрытаніі, Венгрыі, Даніі, ЗША, Фінляндыі, ФРГ, Швецыі, Югаславіі і Японіі прадставілі ўвазе спецыялістаў свае навінкі і дасягненні ў галіне дыягностыкі і лячэння ўралагічных захворванняў.

НА ЗДЫМКУ: у зале выстаўкі.

вая задачы Саветаў народных дэпутатаў Беларусі. Па абмеркаваных пытаннях прыняты адпаведныя пастановы.

Дэпутаты зацвердзілі таксама Указы Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР.

УЗНАГАРОДЫ

ЗА МУЖНАСЦЬ

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР горад Орша за мужнасць і стойкасць, праяўленыя яго жыхарамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, і за поспехі, дасягнутыя ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве, узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені.

ЮБІЛЕІ

УСЕНАРОДНАЕ
ПРЫЗНАННЕ

За вялікія заслугі ў развіцці савецкай літаратуры, плённую грамадскую дзейнасць і ў сувязі з шасцідзясяцігоддзем з дня нараджэння народнаму пісьменніку БССР Васілю Быкаву Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

19 чэрвеня ў Мінску ва ўрачыстай абстаноўцы першы сакратар ЦК КПБ М. Слюнькоў на даручэнне Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР уручыў Васілю Быкаву ордэн Леніна і залаты медаль «Серп і Молат».

Юбілею Васіля Быкава быў прысвечаны ўрачысты вечар, што адбыўся 21 чэрвеня ў акадэмічным тэатры імя Я. Купалы. Павіншаваць пісьменніка з 60-годдзем прыйшлі шматлікія паклоннікі яго таленту — рабочыя, служачыя, воіны Савецкай Арміі,

прадстаўнікі творчых саюзаў, госці з брацкіх рэспублік.

На вечары прысутнічалі кіраўнікі Кампартыі Беларусі і ўрада рэспублікі.

ПАМЯЦЬ

ГАННА ГАГАРЫНА —
МАЦІ КАСМАНАЎТА № 1

Сумная вестка абляцела старонкі газет: памерла Ганна Гагарына, маці першага касманаўта Зямлі. Цяжка, горка ўсведамляць, што няма яе ўжо сярод жывых. Няма гэтай дзіўнай, мудрай, чулай, мужнай жанчыны.

«Вельмі я люблю сваю маму і ўсім, чаго дасягнуў, абавязаны ёй», — гэтыя словы Юрыя Гагарына добра вядомы.

У горад Гагарын (былы Гжацк), дзе жыла Ганна Цімафееўна, кожны раз перад дарогай у космас прыязджалі касманаўты. Прыязджалі, каб дэкануцца да зямлі, што дала чалавечтву першаадкрывальніка зорнага шляху, каб пацалаваць на развітанне яго маці.

Да багатага жыццёвага вопыту Ганны Гагарынай, за парадай, спачуваннем, дапамогай звярталіся дарослыя і дзеці. Пошта яе была вялікая. Як вырасіць касманаўтам? Што для гэтага трэба? Як выхаваць добрых дзяцей? Як пазбегнуць сямейных канфліктаў? Своеасаблівым адказам на падобныя пытанні стала яе кніга «Слова пра сына».

Светлы вобраз Ганны Гагарынай назаўсёды застаецца ў нашай памяці. Жаночы подзвіг маці касманаўта № 1 будзе вечно жыць у сэрцах людзей.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

АКЦЫБРСКІ. Больш чым 25 тысяч рублёў унеслі з пачатку сёлета года ў Савецкі фонд міру працаўнікі раёна. Прэмію ў суме 400 рублёў пералічылі ў Фонд міру жывёлаводы Малынскай малочнаварнай фермы саўгаса «Акцыбрскі».

ГРОДНА. Тры дні ў Гродзенскай вобласці знаходзілася дэлегацыя сельскіх кааператараў Беласточчыны. Польскія госці азнаёміліся з работай гандлёвых цэнтраў у вёсках Гожа і Абухава Гродзенскага раёна, камбіната кааператывнай прамысловасці Мастоўскага райспажыўсаюза.

Члены дэлегацыі зрабілі таксама экскурсію па старажытнаму Гродну, азнаёміліся з экспазіцыяй музея гісторыі развіцця кааперацыі на Гродзеншчыне.

ПРУЖАНЫ. Народны ансамбль танца «Завіруха» раённага Дома культуры славіцца сцэнічным майстэрствам. У гэтыя дні «Завіруха» завяршае рэпетыцыі праграмы, прэм'ера якой адбудзецца ў Чэхаславакіі, куды калектывы выязджаюць для ўдзелу ў міжнародным фестывалі фальклорнага мастацтва.

ПАЧАТАК

ТРАДЫЦЫІ

ДЗЕНЬ ВЕДАЎ

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР дзень 1-га верасня ў нашай краіне аб'яўлены ўсенародным святам — Днём ведаў.

Традыцыйны дзень пачатку новага навучальнага года — 1 верасня ў СССР будзе цяпер штогод адзначацца як Дзень ведаў.

З'яўленне гэтага новага каляндарнага свята цалкам заканамернае. Савецкая дзяржава нязменна адносіць развіццё народнай адукацыі і ўдасканалванне падрыхтоўкі кадраў да сваіх важнейшых прыярытэтаў. Дзень ведаў закліканы павысіць увагу ўсяго грамадства да гэтай сферы жыцця краіны.

Савецкі Саюз з поўнай падставой называюць краінай навучэнцаў. Паводле дадзеных Цэнтральнага статыстычнага ўпраўлення, у 1983/84 навучальным годзе колькасць навучэнцаў перавышала тут 106 мільёнаў чалавек — каля дзвюх пятах насельніцтва. З іх 44,5 мільёна наведвалі агульнаадукацыйныя школы, 4,1 мільёна — прафесійна-тэхнічныя вучылішчы, 4,5 мільёна — сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы, 5,3 мільёна — універсітэты, інстытуты і іншыя вышэйшыя навучальныя ўстановы.

Поспехі СССР у галіне народнай адукацыі неаспрэчныя. Ад масавай непісьменнасці да ўсеагульнай абавязковай сярэдняй адукацыі моладзі — такі шлях пройдзены тут за параўнаўча кароткі гістарычны перыяд. Не выпадкова ў капіталістычных краінах савецкую школу нярэдка называюць «выклікам адукацыйным сістэмам Захаду».

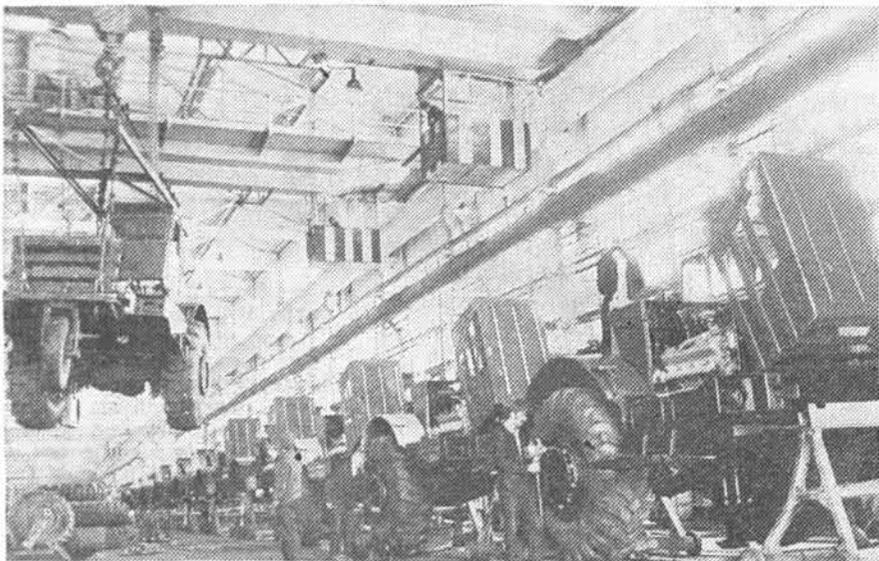
Савецкая адукацыйная мадэль трымаецца на прынцыпах дэмакратызму. Любая адукацыя аж да вышэйшай даступная (бяссплатная) для ўсіх, незалежна ад сацыяльнага і маёмаснага становішча, нацыянальнасці, партыйнасці, веравызнання, месца жыхарства. Роўнасць магчымасцей, у прыватнасці, забяспечваецца праз сетку вярчальных і заводных навучальных устаноў, у якіх навучэнцам дзяржава гарантуе немалыя льготы. Такі шлях паспяхова праходзяць мільёны і становяцца спецыялістамі вышэйшай кваліфікацыі.

У Дзень ведаў працоўныя калектывы будуць заахвочваць рабочых і служачых, якія сумяшчаюць работу з вучобай. Будуць таксама адзначаць лепшых работнікаў асветы і іншых асоб, якія маюць дачыненне да ажыццяўлення рэформы агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы і выхавання моладзі.

Рэформа, разлічаная ў асноўным на 80-я гады, ужо праводзіцца. Яе неабходнасць выклікана пераходам эканомікі краіны на рэйкі інтэнсіўнага развіцця ва ўмовах навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Цяпер паскараюцца працэсы аўтаматызацыі вытворчасці, адбываецца насычэнне народнай гаспадаркі электронна-вылічальнай тэхнікай, ідзе ўкараненне новых тэхналогій, скарачаецца прымяненне ручной працы. У выніку мяняюцца патрабаванні эканомікі да «якасці» работнай сілы. Таму адна з галоўных задач рэформы — увядзенне разам з існуючай усеагульнай сярэдняй адукацыяй усеагульнай прафесійнай адукацыі моладзі. У цэлым рэформа забяспечыць штогадовы прыход у народную гаспадарку мільёнаў высокакваліфікаваных рабочых, якія маюць шырокі круггляд, глыбокія веды асноў навук, грунтоўныя тэхнічныя і спецыяльныя веды.

Сферай адукацыйнай Дзень ведаў, зразумела, абмяжоўвацца не будзе. Яго актыўнымі ўдзельнікамі, напэўна, стануць і многія іншыя катэгорыі савецкіх працоўных, напрыклад, музейныя работнікі. Гэты дзень стане святам і для шматлікіх энтузіястаў, якія аддаюць свой вольны час асветніцкай дзейнасці ў навуковых і іншых таварыствах, для мільёнаў радыяналізатараў і вынаходнікаў, для многіх іншых грамадзян, якія распаўсюджваюць веды і далучаюцца да іх.

Аляксей ДУМАЎ.

Магілёўскаму аўтамабільнаму заводу імя Кірава сёлета споўніцца 50 гадоў. Народжаны ў першай п'яцігодцы, ён прайшоў вялікі і складаны шлях развіцця. У 15 краінах свету ведаюць сёння прадукцыю гэтага завода, пастаўляецца яна і ва ўсе куткі нашай краіны.

НА ЗДЫМКУ: галоўны канвеер зборкі скрэпераў.

ЖЫВЕ ВЁСКА КАСЦЮКІ

Рассякаючы палі і гаі, патаючыя ў зеляніне вёскі, шаша б'яжыць ад Барысава на Зембін. Пераехаўшы па мосце цераз Беразіну, дарога ўпіраецца ў невялікую вёску Касцюкі — мату маёй паездкі. У руках у мяне фатаграфія саракагадовай даўнасці. На ёй знята група ацалелых жыхароў спаленай фашыстамі вёскі. Якія яны, Касцюкі, сёння!

Старажылы вёскі — Вольга Курковіч і Філіп Стральчонак, былы партызан, якіх я адшукаў у вёсцы, з хваляваннем разглядалі архіўную фатаграфію. Колькі ўспамінаў выклікаў гэты стары здымак... Як на папалішчах жылі ў зямлянках, пакрысе збіралі насенне, інвентар. Які, упрагаючыся ў плуг, на сабе аралі зямлю-карміцельку, а жыта сярпамі жалі. Толькі па два з палавінай цэнтнеры збожжа з гектара сабралі ў сорок пятым. Сёння Касцюкі — цэнтральная сядзіба калгаса імя Кутузава Барысаўскага раёна. Вуліцы вёскі — з цагляных і

дыхтоўных драўляных дамоў. Электрычнасць, водаправод, газ, тэлебачанне — усё гэта стала звыклым, звычайным у сялян.

НА ЗДЫМКАХ: каля хаты жыхары вёскі Касцюкі [злева направа] А. СУПРАНОВІЧ, В. КАЗАК, М. СУПРАНОВІЧ з дачкой Машай і М. СУПРАНОВІЧ. [Здымак 1944 года]; Ф. СТРАЛЬЧОНАК, О. КУРКОВІЧ, В. КАЗАК і М. СУПРАНОВІЧ каля дома, на месцы якога стаяла сорака гадоў назад тая хаціна; вёска Касцюкі сёння.

Фота В. ЛУПЕЙКІ і Я. КАЗЮЛІ.

МІНСКАМУ АЎТАЗАВОДУ — 40 ГАДОЎ

НОВАЕ ПАКАЛЕННЕ МА3аў

Сёлета Мінскаму аўтазаводу спаўняецца 40 гадоў. Гэты юбілей прадпрыемства адзначае пастаноўкай на канвее новых перспектывных мадэлей грузавікоў.

Сёння Мінскі аўтазавод з'яўляецца галаўным прадпрыемствам буйнога вытворчага аб'яднання па выпуску вялікагрузных аўтамабіляў «БелаўтаМАЗ». У яго ўваходзяць шэсць заводаў, аснашчаных сучаснай тэхнікай. Іх прадукцыя — аўтамабілі больш чым 30 мадыфікацый грузападымальнасцю ад 8 да 180 тон, розныя прычэпы і паўпрычэпы. Гэтая тэхніка прызначана для работы на аўтастрадах і ва ўмовах бездарожжа, у шахтах і адкрытых кар'ерах, у любых кліматычных зонах. Цяпер у аб'яднанні ствараецца кар'ерны самазвал-суперцяжавоз грузападымальнасцю 250 тон, іншая тэхніка.

МАЗ-6422 сярод навінак беларускага аўтамабілебудаўніцтва прыцягвае асабліва ўвагу. Яно зразумела: гэтая мадэль стане галоўнай у цэлай сям'і грузавікоў, масавая вытворчасць якіх пачынаецца ў Мінску.

— Новы аўтамабіль — гэта дызельны трохвосевы седлавы цягач, — гаворыць намеснік галоўнага канструктара заводу Іван Дзямідовіч. — Ён прызначаны ў першую чаргу для міжгародніх і міжнародных магістральных перавозак і здольны прайсці без дазапраўкі да 1 000 кіламетраў. Цягач будзе аснашчацца альбо бартавым паўпрычэпам, альбо паўпрычэпам для транспарціроўкі кантэйнераў міжнароднага стандарта агульнай вагой да 32 тон. Пры стварэнні новага аўтамабіля выкарыстаны шэраг арыгінальных тэхнічных рашэнняў, якія ставяць яго на скарасных якасцях, эканамічнасці, бяспецы і іншых параметрах побач з лепшымі аналагічнымі ўзорамі замежных фірм.

Ісці ў нагу з часам мінскім аўтамабілебудаўнікам дазваляе цэлы арсенал эксперыментальнага і навукова-даследчага абсталявання. На дзсятках стэндаў, у тым ліку з праграмным кіраваннем, правяраецца надзейнасць і даўгавечнасць вузлоў і дэталей новага аўтамабі-

ля. Вось на стэндзе, застаючыся на месцы, «імчыцца» па «няроўнай дарозе» задні мост. Побач выпрабавуюцца тармазы, рулявое кіраванне, электраабсталяванне. Эксперыментальныя даныя апрацоўвае спецыяльны вылічальны цэнтр. Камп'ютэры дазваляюць прыкладна ў 20 разоў паскорыць апрацоўку інфармацыі, «памагаюць» канструктарам стварыць аптымальны варыянт аўтамабіля.

Пасля грунтоўнай кансультацыі мне прапанавалі зрабіць рэйс на новым грузавіку. Падыймаюся ў кабінку: зручныя сядзенні, пругкая траўмабяспечная аддзелка з пенаполіурэтану, з густым аформлены прыборны шчыток... У заднім адсеку кабінкі — два спальныя месцы для вадзіцеляў, убудаваныя шафы для рэчаў і адзення. На аўтамабілі прадугледжваецца ўстаноўка радыёпрыёмніка, кандыцыянера і халадзільніка.

Пакуль я аглядаў машыну, вадзіцель-выпрабавальнік вывеў яе за заводскія вароты. Нягледзячы на вялікі паўпрычэп з грузам, яна магутна набірала хуткасць з перакрываўваннем, толькі ненамнага саступаючы юркім легкавушкам. Аднак для аўтамабіля, тым больш такога цяжкага, не менш важна хутка спыняцца.

— У МА3а надзейныя тармазы, — расказвае вадзіцель. — Яны не падвядуць, нават калі будуць перабіты ўсе трубаправоды і тросы.

Аўтамабіль спыняць спецыяльныя акумулятары арыгінальнай канструкцыі. Ды і ўвогуле машына вельмі надзейная. Разлічваюць, што яна будзе праходзіць без капітальнага рамонтна 400 тысяч кіламетраў. Гэта на трэці больш нормы, устаноўленай для аўтамабіляў цяперашняга пакалення. У перспектыве «ходкасць» грузавіка ўзрастае да 450-500 тысяч кіламетраў. Аб стане важнейшых вузлоў і агрэгатаў вадзіцелю пастаянна «дакладвае» электронная сістэма дыягностыкі.

Цяпер на падставе даных, атрыманых у ходзе эксплуатацыі навінкі ў народнай гаспадарцы, у канструкцыю МАЗ-6422 уносяцца апошнія «штры-

хі». Адначасова з рэканструкцыяй прадпрыемства ўзводзіцца механазборачны цэх, прызначаны для выпуску аўтамабіляў новай серыі. У супрацоўніцтве з дзесяткамі навуковадаследчых і праектных арганізацый нямала зроблена для таго, каб і тэхналогію вытворчасці ўзняць на якасна новы ўзровень. Напрыклад, на многіх аперацыях рабочых-зборшчыкаў замяняць аўтаматы. Прадугледжана механізаваная падача вузлоў на зборачныя канвеевы.

Адначасова на Мінскім аўтазаводзе пачата серыйная вытворчасць машын са зніжанай масай і расходам паліва. Гэта двухвосевы грузавік МАЗ-5432, здольны «ў пары» з паўпрычэпам везці да 21 тоны груза. На яго базе намечана разгарнуць выраб самазвалаў, бартавога аўтамабіля, цягача-лесавоза.

Да навінак беларускага аўтамабілебудаўніцтва з цікавасцю прыглядаюцца і за мяжой. МА3ы эксплуатаюцца больш чым у 60 краінах, і экспарт тэхнікі з гэтай маркі толькі летась узрос на сем працэнтаў.

— Паспяхова завершана па ўсіх правяраемых параметрах міжнародная экспертыза якасці канструкцыі і адпаведнасці міжнародным стандартам аўтамабіляў МАЗ-5432 і МАЗ-6422. Гэта стварае рэальныя перадавы высокіх экспертных магчымасцей новых МА3аў, — адзначае лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, прафесар, галоўны канструктар вытворчага аб'яднання «БелаўтаМАЗ» Міхаіл Высоцкі. — Цяпер мы распрацоўваем варыянт магістральнага аўтапоезда для міжнародных перавозак з устаноўкай цэлага шэрагу новых вузлоў і агрэгатаў, якія забяспечваюць далейшае павышэнне тэхнічнага ўзроўню машын. Будуць палепшаны афарбоўка і аддзелка кабін.

За стварэнне прагрэсіўнай аўтамабільнай тэхнікі калектыву Мінскага аўтазавода тройчы ўдастоена Дзяржаўнай прэміі СССР, узнагароджаны залатымі медалямі Сусветнай прамысловай выстаўкі ў Бруселі і Лейпцыгскага кірмашу.

Уладзімір БІБКАУ.

ВОДГУЛЛЕ ДАЎНІХ ПАДЗЕЙ

II. САСНА ЎРАТАВАЛА

Самарканд. У гасцініцы «Багішамал» дзяжуріць у вестыбулі пажылы круглатвары мужчына. На яго пінжаку стрыкацкія рознакаляровыя планкі ўзнагарод удзельніка вайны.

Захацелася з ім пагаварыць. Я назваў сябе, ён адрэкамендаваўся Раджабам Шарыпавым, сяржантам запаса, былым камандзірам аддзялення 84-га асобнага гвардзейскага мінамётнага палка (эрэсаў-«кацюш»). Полк прайшоў з баямі ад Сталінграда да Берліна. І шлях яго ляжаў праз Беларусь.

Я папрасіў Шарыпава расказаць хоць адзін эпізод з баёў у часе наступальнай аперацыі «Баграціён».

— Эпізодаў было нямала, — адказаў Р. Шарыпаў, — але адзін мне асабліва запамінуўся... Як вядома, нашы ўстаноўкі рэактыўных снарадаў былі ў мінулую вайну вельмі грознай зброяй. Але грознымі яны былі, зразумела, толькі ў час запуску, у дзеньні.

Здарылася так, што ў раёне Бабруйска мы апынуліся ў густым лесе, дзе якраз зрабілі спробу прарвацца акружаныя нямецкімі часці. Гітлераўцы сустраліся нечакана. Як статак раз'юшаных, апантаных дзікоў, яны кінуліся на прарыў. З эрэсамі не развернешся. Выйсце адно: рукапашны бой. І ён закіпеў, завіраваў.

Трэск аўтаматаў, вухканне ручных гранат, крыкі, стогны — уся гэта какафонія гучкаў запоўніла лес. Наперадзе перада мною раптам мільганула постаць немца. Ён паласнуў з аўтамата — на маю шапку насыпалася кара бліжэйшага дрэва, высокай таўшчэзнай сасны. Кулі, што прызначаліся мне, заселі ў гэтым дрэве. Рывок — і я апынуўся ля сасны. Тое ж зрабіў і немец, толькі з процілеглага боку. Гэта я зразумеў, калі заўважыў яго пальцы на кары дрэва. Я стукнуў па іх

дулам аўтамата. Рука адхапілася.

А секунды ляцелі. Трэба было крыкнуць, каб кідаў зброю і здаваўся ў палон. Але з галавы вылечелі патрэбныя нямецкія словы, якія ведаў. «Мой» немец палінуў з аўтамата — кулі толькі прасвісталі над вухам. Я таксама палінуў — і таксама без толку. Нас раздзяляла сасна.

Што рабіць? Так і будзем з фрыцам гуляць у хованкі? Міжвольна ўспомніўся нядаўна пачуты анекдот пра ружо з загнутым ствалам. «Вось бы спатрэбілася», падумаў. З горла ў мяне вырваўся не то нервовы смех, не то нейкае бульканне. Фрыц на момант высунуўся, каб глянуць, што са мной. У імгненне вока я перахапіў аўтамат за дула і трахнуў ворага прыкладам па рагатах касцы. Прыклад — палалам. Аглушаны гітлеравец асеў. А тут і нашы падскочылі. Забралі мы немца ў палон.

Бой заціх.

Полк наш панёс даволі значныя страты, але праціўніку не далі вырвацца...

III. КАМУ ПОМНІК

Звычайны пасажырскі поезд. У калідоры ля анна стаяць некалькі чалавек — сядзі па вагону. То няспешна перакідаюцца словамі, то зачынаюць ажыўленую гамонку. Малады рослы мужчына з загарэлым тварам гаворыць:

— Ледзь не спазніўся на поезд. І з-за чаго б вы думалі? З-за помніка. Ішоў з гасцініцы на вакзал. Бачу на адной з самаркандскіх плошчаў: на высокім пастаменце ўзвышаецца кавалерыст, конь пад ім гарцуе. І столькі ў конніку ўдаласці, адвагі і зухватасці, што я залюбаваўся манументам. Абышоў навокал, а надпісу няма, незакончаны. Запытаў выпадковых людзей — не ведаюць, каму помнік. Можна з вас хто ведае?

Мы пераглянуліся — не ведаў ніхто.

(Заканчэнне на 4-й стар.)

Напярэдадні 40-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Гомель прыехалі ветэраны палка, які вызначыўся ў баях за горад і быў удастоены наймення «Гомельскі». Удзельнікі вызвалення горада пабывалі на месцах баявой славы, наведалі прадпрыемствы, калгасы, музеі.

НА ЗДЫМКУ: былыя воіны ўскладаюць кветкі на брацкую магілу, у якой пахаваны іх адпалчаныя.
Фота Г. СЯМЁНАВА.

ВОДГУЛЛЕ ДАЎНІХ ПАДЗЕЙ

(Заканчэнне.)

Пачатак на 3-й стар.

З купэ выйшаў стары, гадоў за семдзесят, мой сусед. — Я ведаю пра помнік. І нават больш таго...

Усе павярнуліся да яго. Аднак стары не спытаўся з адказам. Моўчкі дастаў з кішэні пасведчанне ўдзельніка вайны і нейкую паперку, пажаўцелую ад часу, працігнуў мне.

З даведкі, выдадзенай штабам кавалерыйскай часці ў 1945 годзе, вынікала, што сяржант Таццемір Курбанаў служыў кавалерам у генерала Сабіра Рахімава... Мільганула думка: помнік напэўна гэтаму генералу.

— Помнік Рахімаву? — спытаў я.

Курбанаў сярдзіта зыркнуў на мяне.

— Ай-вайэ, ніякай вытрымкі. У нас, кавалерыстаў, гаварылі так: не прымушай мяне соваць ногі ў адзін бот... Няхай вам будзе вядома, што помнік генералу Рахімаву даўно адкрыты ў Ташкенце. А помнік у Самаркандзе, пра які ішла гаворка, — герою грамадзянскай вайны Міршарыпава.

— У такім разе, якая тут сувязь... з вамі? — азваўся нехта.

Стары кавалерыст дакорліва паківаў пасівелай галавой.

Таццемір Курбанаў аказаўся цікавым расказчыкам. Яшчэ да вайны ён служыў у Беларускай Ваеннай Акрузе, у кавалерыйскай часці, якой камандаваў палкоўнік Рахімаў. Салдаты і камандзіры былі частымі гасцямі суседняга падшэфнага калгаса, памагалі падчас уборачных работ, дружылі з сялянамі. Беларусь яму запомнілася сардэчнасцю сваіх людзей, іх гасціннасцю.

— Можакце ўявіць сабе нашу горыч, калі мы ў 1944 годзе ўбачылі Беларусь зруйнаванай, — расказваў Курбанаў. — Наша ярасць і нянавісць да ворага патроілася. Дывізія, якой камандаваў цяпер ужо генерал Сабір Рахімаў, прымала самы дзейсны ўдзел у аперацыі па знішчэнні нямецка-фашысцкай групкі «Цэнтр».

Аперацыя «Баграціён» па вызваленні Беларусі запомнілася мне як самая бліскучая, заключыў Курбанаў. Я ганаруся, што мне давялося прыняць у ёй удзел, хоць і ў ролі вельмі сціплай... Ён памаўчаў, задумаўся. Потым дадаў:

— А што датычыць сувязі ці пераемнасці, пра што тут намякалася, то яны ёсць: падобна таму, як я служыў кавалерам у генерала Рахіма-

ва, так ён сам у сваю юнацкую пару быў кавалерам у Міршарыпава...

IV. ЗАПАС ТРЫВАЛАСЦІ

Душанбе. Турысцкая гасцініца «Таджыкістан». Лі кіёска ў вестыбілі ажыўленая гамонка. Нешта здарылася? Я ўзяў газету і ўбачыў заметку: «Землетрасенне ў Душанбе».

— Вось дык нумар! «Перажыць» ноччу землетрасенне і раніцай даведацца аб гэтым з газет!

— Праспалі? — Павярнуўся да мяне невысокі хударлявы стары. — Не здзіўляйцеся. Тры-чатыры балы... Два-тры нязначныя штуршкі было... Гэта як ад узрываў двух-трох супрацьтанкавых мін на адлегласці паўсотні метраў.

— Вы, напэўна, на вайне сапёрам былі? — запытаў я.

— Быў... Узрываў, будаваў, мініраваў, размініраваў. Сапёрам і застаўся.

Так я пазнаёміўся з ветэранам вайны і працы Халматам Саітаўм. Аказалася, што ў 1944 годзе ён прымаў удзел у наступленні ў складзе войск Другога Беларускага фронту.

— Выходзіць, што вы звалілі мой родны горад Магілёў?

— І ўсю Магілёўскую вобласць, — удакладніў Саітаў.

Я папрасіў расказаць пра ўсё, што яму запомнілася.

— Рэчак у вас там мнагавата, — сказаў стары сапёр. — Ледзь паспявалі пераправы наводзіць. Абстрэлы і бамбёжкі перашкаджалі, але нічога, спраўляліся... Нам давялося рабіць драўляны мост праз Дняпро якраз насупраць Магілёва. Пабудавалі. Прыязджае да нас сам камандуючы фронтам генерал Захараў. Пытаецца:

— Мост вытрымае танкі?

— Вытрымае, таварыш генерал, — адказваем, — калі танкісты будуць захоўваць дыстанцыю.

— А на якую грузападмальнасць разлічвалі?

— На вагу сярэдніх танкаў.

— А калі прыйдзеца перапраўляць цяжкія?

— І цяжкія пройдуць.

Дзівіцца камандуючы: як гэта так? А мы адказваем: з запасам трываласці будавалі...

Пасля вайны сапёр Халмат Саітаў працаваў на новабудуемых і пераважна па сваёй спецыяльнасці. Вопыт, набыты на вайне, вельмі прыгадваўся. Ён з гонарам навед-

міў, што тут, у родных сваіх мясцінах, будаваў Нурэкскую ГЭС.

— Нурэкскую гідрэлектрастанцыю называюць адной з унікальных будоўляў свету, — працягваў Саітаў. — Вышыня плаціны амаль трыста метраў! Уяўляеце? Гіганцкая махіна. Без спецыялістаў сапёрнай справы было не абыйсціся. Асабліва на першым этапе будаўніцтва, калі рыхтавалася пляцоўка для самой плаціны. Перашкарджалі награвашчаныя прыроднай скалы. Іх мы ўзрывалі — гэта былі мірныя, стваральныя ўзрывы. Сілу ўзрываў разлічвалі так, каб драбніц усё не патрабнае і не пашкодзіць манліт-платформу пад плаціну. Дарэчы сказаць, спраўна працавалі вашы беларускія магутныя самазвалы на вызвацы растушчанага скальнага камення. Што датычыць будаўнікоў — іх былі тысячы з усіх рэспублік краіны, у тым ліку і з Беларусі.

А незадоўга да адкрыцця Нурэкскай ГЭС, працягваў Саітаў, правалі экзамен плаціне. Майце на ўвазе, што мясцовасць, дзе ўзведзена станцыя, адносіцца да зоны павышанай сейсмічнасці ў Азіі.

Панаехала начальства, спецыялісты-гідробудаўнікі, вучоныя — з Масквы, Душанбе, Ташкента... Колькі было хвалявання ў нас! Можакце ўявіць: экзамен усёй нашай рабоце. А ў чым ён заключаўся? У тым, каб імітаваць землетрасенне вышэйшай моцы, аналагічнае тым, якія здараліся тут у мінулым.

А як штучна зрабіць землетрасенне? Толькі з дапамогай адпаведнага ўзрыва. Прышлося нам, сапёрам, намазваць. Разлічылі ўсё дакладна. Справа, разумеете, тонкая. Недататкова заложылі узрыўчаткі — патрэбнага «землетрасення» не атрымаецца. А лішніе закладваць — небяспечна.

Ну, зрабілі ўсё як трэба. Рванула так, што, здавалася, горы абваліцца. Скалыхнулася ўсё наваколле. Заўважце: эпіцэнтр узрываў знаходзіўся паблізу плаціны... Развеяўся дым і пыл. Бачым, стаіць наша плаціна як ні ў чым не бывала! Абсцэдалі з усёй прыдзірлівасцю — нідзе ніякіх пашкоджанняў! А чаму? Будавалі з вялікім запасам трываласці!

...Стары сапёр доўга маўчаў. А потым усміхнуўся нейкай сваёй думцы і заключыў:

— Можка, каб гітлераўцы ведалі пра запас трываласці савецкага ладу, то не палезлі б на нас у 1941 годзе?..

Мікалай РАЖКОЎ.

на зямлі бацькоў

ДА РОДНАГА ГНЯЗДА

Утульна раскінуліся на высокім беразе домкі вёскі Орля. Унізе спакойна, але з нейкай непераадольнай сілай бяжыць Нёман. Тут ён яшчэ не такі шырокі, як ніжэй па цячэнню, але ўжо паспявае набраць размах. Георгій Будрэвіч паказаў на раку, на светлыя сасновы лес на тым беразе і сумна заўважыў:

— Вось толькі гэта і пазнаў, зусім не змянілася, як быццам ніколі і не пакідаў свае мясціны. А больш за сорок гадоў прайшло.

Многа давялося павандраваць Георгію Будрэвічу. Быў і ў Азіі, і ў Афрыцы, праехаў цераз Еўропу і нарэшце асеў у канадскім горадзе Віндзары. Тут з'явілася сям'я, дзеці — пяцёра. Але колькі б часу ні прайшло, дзе б ні жыў ён, яго, нібыта тую птушку, што ляціць ад халадоў на поўдзень, заўсёды цягнула да роднага гнязда. Двойчы прыязджаў да яго ў Канаду ў госці брат Пётр. Расказваў пра аднавяскоўцаў, пра тое, як ідуць справы дома. Але ўсе гэтыя весткі толькі яшчэ больш распальвалі жаданне з'ездзіць і паглядзець усё самому. Столькі ж часу прайшло. І вось, як у дзяцінстве, стаіць ён каля любімага Нёмана. А родная вёска ўжо зусім не тая. Ад ранейшай засталася толькі адна назва — Орля.

— Калі прыехаў, нічога не пазнаў, — прызнаецца Георгій Будрэвіч. — Я, вядома, ведаў, што ў час вайны тут паблізу быў штаб партызанскага злучэння і што фашысты вельмі многае разбурылі. Ведаў, што аднаўленне ішло хутка. Але чаканне усё-такі ўбачыць Орлю прыблізна ў яе ранейшым стане. А тут усё так змянілася! Раней не было ні ўрача, ні настаўніка. Цяпер уласная бальніца, пабудавалі школу-дзясяцігодку, ёсць амбулаторыя, пошта, розныя магазіны, кафэ і многае іншае. Гэта вялікія дасягненні маіх аднавяскоўцаў, якімі яны па праву могуць ганарыцца.

— Вядома, вёска за гэты час змянілася. Але вашы аднавяскоўцы засталіся ранейшымі?

— Ды не. Я б так не сказаў, — запярэчыў субяседнік. — Вельмі моцна змяніліся і людзі. Помню раней, яшчэ калі я жыў тут, уделама беларусаў было толькі батрацтва, рэдка хто гаспадарыў на сваёй зямлі. І ніводнага беларуса не было ў мясцовым упраўленні, ні ў гміне, як цяпер — сельсавет, ні на пошце, ні ў паліцыі — нідзе. Усіх чыноўнікаў прысылалі з панскай Польшчы. А калі каму і ўдавалася скончыць школу, то каб дзе-небудзь уладкавацца на работу, трэба было прыняць каталіцкую веру. Цяпер жа кожны можа выбіраць сабе справу па душы і ёю займацца: вучыцца — вучыся, працаваць — працуй. Вось у маёй сястры муж доктар, і людзі гавораць, што вельмі нядрэны. Другая сваячка — медсястра. Нехта інжынер, нехта аграном. Ды і праца сельяніна цяпер зусім іншая. Яна стала значна лягчэйшай і ў вашай краіне карыстаецца вялікім гонарам. І вось яшчэ што. Хіба хто-небудзь думаў калі, што людзям будуць даваць нейкую пенсію за іх працу? Цяпер усе, каго я ведаў да таго, як паехаць, пенсіянеры. Іх старасць забяспечвае дзяржава. Словам, змяненні вялікія.

— Значыць, тое, што вы бачыце ў роднай вёсцы сёння, вам падабаецца?

— Падабаецца. Вельмі падабаецца, — адразу і рашуча адказаў Георгій Будрэвіч. — Так падабаецца, што калі б я быў адзін, калі б не было сям'і, то і застаўся б. Абавязкова б застаўся.

— Сям'ю, зразумела, кінуць нельга. Але прыехаць яшчэ раз можа было б...

— Абавязкова пастараюся прыехаць зноў. І калі буду ехаць, то з жонкай. Можка хто з дзяцей захоча. Была б толькі магчымасць і дазволілі акалічнасці.

— Што вы маеце на ўвазе?

— Вельмі ўжо неспакойна цяпер у свеце, — уздыхнуў ён.

— Спраўды, становішча ў свеце трывожнае. І вы, напэўна, ведаеце чаму. Асабліва напружаным стала яно цяпер, калі ўрад ЗША стаў размяшчаць у Заходняй Еўропе свае новыя ракеты сярэдняга радыуса дзеяння, нацэленыя на нашу краіну. Хацелася б даведацца, як ставяцца да гэтага людзі ў Канадзе.

— Вядома, такі паварот падзей не можа не хваляваць, — адказаў Георгій Будрэвіч. — І я, і большасць канадцаў супраць гэтага. Канадскі народ увогале выступае супраць атамнай зброі, супраць атамнай вайны. Ды і большасць амерыканцаў не адбраюць палітыкі цяперашняй адміністрацыі. Вы ведаеце, якія вялікія дэманстрацыі пратэсту праходзіць па ўсёй Амерыцы. Але я асабіста спадзяюся, што ніякай атамнай вайны не будзе. Чаму? Ды таму, што гэта проста вар'яцтва. Гэтага нельга не разумець. У такой вайне не можа быць пераможцаў. А пераможаным будзе ўсё чалавецтва. Усе ж людзі будуць знішчаны. Магчыма застануцца толькі якія-небудзь плямёны на астравах у акіянах. І гэта будзе крокам назад на тысячагоддзі. Не! Такого дапусціць нельга.

Рыгор ФАМІН.

Прыгожым, зялёным, чыстым і ветлівым горадам называюць нашу сталіцу замежныя госці.
НА ЗДЫМКУ: Мінск. Новыя будынкi ў раёне вуліцы М. Горкага.
Фота У. ШУБЫ.

[Окончание.]

Начало в №№ 23—25].

«В современной жизни Советского Союза, — пишет он, — национальный вопрос играет очень большую роль, но это недооценивается американскими учеными, специалистами в этой области. Несмотря на то, что США обладают разнообразными средствами воздействия для стимулирования самосознания наций в СССР, стоит еще более усилить деятельность в этом направлении. Вероятно, не стоит особенно подчеркивать идею выхода из состава СССР отдельных наций, однако имеет смысл исподволь насаждать среди советской элиты — русской и нерусской — идею о том, каким путем следует решать проблему многонационального существования тем нациям, которые уже достигли достаточно высокого уровня развития».

Эта установка одного из наиболее оголтелых антисоветчиков направлена на то, чтобы извратить сущность социального и интернационального единства советского народа, политики и практики КПСС по упрочению и развитию новой исторической общности — советского народа.

Наиболее распространенная схема трактовки исторической общности — советский народ — «насильственная ассимиляция со стороны русского народа». По мысли идеологических диверсантов, ассимиляция якобы главный инструмент в национальной политике КПСС. Нерусские народы часто изображаются ими как лишенные творческой инициативы и стоящие в стороне от социального прогресса, цивилизации. Их культурное наследие буржуазные идеологи ограничивают главным образом церковью, «религиозными традициями». Национальная индивидуальность этих народов связывается с «разнообразием их религиозности».

Выдвигая версию о политике ассимиляции, противники социализма стремятся запугать советские народы потерей «национальной самостоятельности», «этнической индивидуальности». Наиболее реакционно настроенные советологи доказывают, что новая историческая общность — советский народ является якобы «не более чем иллюзией, существующей лишь в качестве пропагандистского утверждения». Руководители информационного агентства США настаивали даже на запрещении своим сотрудникам пользоваться этим термином.

Часть политологов пытается представить советский народ как «многонациональный конгломерат», которому якобы присущи «этнические и национальные конфликты». Подавляющее же большинство советологов, делая ставку на ширококомасштабные пропагандистско-политические диверсии, выдают процесс складывания новой исторической общности за утрату нациями и народностями своих специфических признаков и на этом основании делают ложный вывод о том, что идет формирование новой нации — «супернации», якобы создается национальное образование русского типа, поглощающее все советские национальности. Еще в начале 70-х годов эту абсурдную мысль выдвинул американский политолог Дж. Решетар. Он, например, заявил, что «единая семья» наций, которую называют «советским народом», на деле скорее приобретает русскую, чем «интернациональную форму», причем все это будто бы и есть реализация КПСС поставленной цели — «ликвидировать» национальное своеобразие народов СССР (кроме русского). Западногерманский социолог Ю. Арнольд пошел дальше, он попытался даже «определить» начало этой политики КПСС. «С 1966 года, — пишет он, — партия осуществляет зафиксированный в Программе умеренный курс на создание советской нации и единого Советского государства на основе интеграции. Ан-

глийский политолог Б. Коннели в книге «Советский Запад. Взаимовлияние между нацией и социальной организацией», изданной в 1975 году в Лондоне, заявил, что партия сознательно стремится наполнить понятие «советский народ» определенным смыслом суперэтничности». Этой же трактовке придерживается и американский социолог Ф. Таджмен. В своей книге «Национализм в современной Европе», вышедшей в США в 1981 году, он утверждает, что «теоретическое положение о том, что советский народ стал уже реальностью, следует понимать так: все нации, за исключением русской, прекратили свое су-

полной русификации и перманентной советизации».

Такова примитивная аргументация буржуазного ученого, ослепленного ненавистью к социализму. Он не смог объективно оценить реальные достижения белорусского народа в единой семье народов Советского Союза, а вслед за националистами поаторил избитый тезис о «русификации» и «колонизации» Белоруссии. Такая ложная версия распространяется и на другие социалистические нации. Так, И. Дзюба в своей книге «Интернационализм или русификация», которая рекламируется на Западе «как документ исторической важности», заявляет, что «ин-

тернационализм в советских условиях означает русификацию, проводимую в ущерб многим нациям». Американский политолог Э. Гоулдхаген, исследующий проблемы межнациональных отношений, также придерживается этой версии. Он вопреки здравой логике заявляет, что «для советских руководителей сохранение этническими меньшинствами своих специфических черт не является желательным».

Не отрицая факта обострения национальных отношений и расовых конфликтов в капиталистическом мире, буржуазные идеологи пытаются провести мысль о том, что аналогичные процессы якобы присущи и СССР. Они пытаются доказать, что в век «глобальной модернизации» вообще невозможно устранить межнациональные конфликты. Национализм тем самым представляется им как «главный феномен XX века».

Николай СТАШКЕВИЧ

ТУПИКИ СОВЕТОЛОГИИ

ществование как отдельные исторические, социальные общности».

Некоторые из наиболее ретивых фальсификаторов договорились до того, что отрицают даже сам факт существования социалистических наций. Американский политолог Н. Вакар, изучающий проблемы истории Белоруссии, например, заявил: «Точка зрения на то, что белорусский народ является определенной нацией, в последнее время утрачивает под собой почву; начало господствовать мнение, что он является национальным меньшинством, обреченным в наше время на вымирание». Эту ложную версию советологи распространяют и на другие социалистические нации.

Грубо извращая советскую национальную политику, западные советологи пытаются приписать нашей стране то, чего нет на самом деле. Если при капитализме действительно подавлялись права национальных меньшинств, то в Советском Союзе произошел расцвет даже тех народностей, которые в канун Великой Октябрьской социалистической революции стояли на грани вымирания. И этот факт наглядно опровергает все домыслы антикоммунистов. Для социализма характерно не поглощение, исчезновение, а возникновение новых наций, расцвет их экономики и культуры: за годы Советской власти 20 народностей превратились в нации, минуя капиталистическую стадию развития.

В последние годы написано немало работ буржуазных политологов и о положении белорусской социалистической нации в СССР: С. Горак «Белоруссия: модернизация, права человека, национализм», Стивена Л. Гутье «Белорусы: национальная идентификация и ассимиляция», Б. Коннели «50 лет советского федерализма в Белоруссии» (раздел в книге «Советский Запад. Взаимовлияние между нацией и социальной организацией»), П. Урбана «Возрождение «национализма» в историографии БССР». Все содержание перечисленных «исследований» направлено на то, чтобы доказать, будто КПСС форсирует процесс слияния белорусской нации с русской. Профессор исторического факультета Висконского университета (США) С. Горак даже попытался определить политику КПСС в этом направлении: «Белорусы подвергаются двум формам давления: первая вытекает из претворения в жизнь марксистского учения в интерпретации КПСС, и вторая имеет свои корни в исторически русском колониалистском национализме, проводимом русскими бюрократами». Он заявляет, что это ведет к окончательной ликвидации белорусской национальной самобытности, включая личную свободу, приводя к

где проявляются расовые и всякие иные ограничения для различных социальных и национальных групп населения. Поэтому он, естественно, пытается спроецировать такую модель и на советскую реальность. С учетом этого С. Горак с морализаторской риторикой о правах человека, с напыщенной декламацией пытается проповедовать так называемую «перманентную советизацию» по отношению к белорусам, которые якобы уже под напором русификации потеряли свою национальную самобытность и даже всякую личную свободу. Это не новый прием. Культивируя поход за «права человека», а в данном случае целой нации, С. Горак проводит классовую мораль капиталистического общества, буржуазный отбор явлений и фактов. По-другому он и не может поступить. Эгоистический принцип господствующей нации капиталистического общества возводится в абсолют. С его точки зрения, Октябрьская революция не принесла свободу белорусскому народу, а только видоизменила форму его якобы колониального положения. Более абсурдного и клеветнического утверждения и быть не может.

Подобную клевету советологи распространяют и по отношению к другим республикам страны. Если Белоруссию, Украину и советские республики Прибалтики они относят к среднеазиатским регионам СССР, то среднеазиатские советские республики причисляют к наиболее отсталым, вообще не вступившим в стадию «модернизации».

Конечно же, все эти домыслы прислужников империализма не имеют ничего общего с действительностью. Их рассуждения еще раз подтверждают, что и в начале 80-х годов поиск «новых концепций», по существу, отражает попытки буржуазной идеологии закрепить старые мифы о национальной политике КПСС, положении наций и народностей в СССР. При этом они всячески стремятся приписать пороки капиталистического общества нашей стране. Присущий капитализму разрыв в уровнях развития между нациями и народностями, ускоренное развитие одних наций за счет искусственного сдерживания подъема других, обострение национальных конфликтов они пытаются приписать Советскому Союзу. Но ведь каждому мало-мальски трезвому человеку ясно, что в условиях социализма действует другая закономерность — постепенное выравнивание экономического, социально-политического, культурного уровня отсталых наций и народностей.

За годы Советской власти ликвидирована отсталость всех бывших окраин царской России. В настоящее время все советские республики характери-

зуются высоким развитием производственного потенциала, громадными успехами в социальном и культурном развитии. На современном этапе для национальных отношений в СССР характерны высокие темпы развития народного хозяйства всех республик, дальнейшее выравнивание уровней этого развития, растет вклад каждой из них в общесоюзную экономику. Так, если за период 1913—1979 годов объем промышленной продукции увеличился в СССР в целом в 157 раз, то на Украине — в 102, в Белоруссии — в 221, в Казахстане — в 239, в Киргизии — в 347 раз и т. д. Известно, что до Великой Октябрьской социалистической революции в Средней Азии и Казахстане не было своего промышленного производства. Теперь только в Узбекистане создано более 100 отраслей, свыше 1 300 крупных промышленных предприятий, в Киргизии — около 200 отраслей промышленности. В Белоруссии промышленный потенциал включает более 100 крупных отраслей и сочетается с современным механизированным сельским хозяйством.

В условиях развитого социализма в общем деле строительства коммунизма вносит свой вклад все нации, национальности и этнические группы, населяющие Советский Союз. В этом проявилось подтверждение предвидения В. И. Ленина о том, что «только с социализмом начинается быстрое, настоящее, действительно массовое, при участии большинства населения, а затем всего населения, движение вперед во всех областях общественной и личной жизни».

И это является ответом на разного рода измышления буржуазных идеологов.

Буржуазные идеологи не в силах опровергнуть реальный опыт КПСС в решении национального вопроса. Все их попытки опровергнуть неуклонный процесс единения народов Советского Союза, доказать «перерождение» советского строя обречены на провал. Развитие и сближение социалистических наций — это не обоюболенные, параллельно идущие, а взаимосвязанные процессы, две стороны единого процесса интернационализации общественной жизни. Сближение и братское сотрудничество всех наций и народностей нашей страны — важнейшее условие их развития, а расцвет наций еще больше усиливает процесс сближения.

Руководящая роль КПСС в области национальной политики заключается в широком научном подходе к проблемам развития наций и национальных отношений. В национальной политике КПСС тщательно учитываются интересы и особенности каждой нации и народности, органически сочетаются соотношения этих интересов с интересами развития в целом советского народа. В этом проявляется гуманизм и непоколебимая сила КПСС, ее неразрывная связь с интересами людей труда.

Советский опыт решения национального вопроса — опыт строительства новых отношений между народами имеет всемирно-историческое значение. Он является самым убедительным аргументом против любых фальсификаций буржуазных идеологов национальных отношений в СССР. И как бы ни бесновались апологеты империализма, объективный процесс интернационализации общественной жизни, сближение наций и народностей в условиях зрелого социализма неразрывно связаны с развитием всего советского общества.

Все пропагандистские, диверсионные кампании мирового и американского империализма, направленные против социализма, попытки внести раскол и подорвать дружбу народов нашей страны, единство и монолитность социалистического содружества обречены на провал.

ДОБРАЙ традыцыяй стала правядзенне ў Маскве Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў. На першай Усесаюзнай нарадзе, а яна была ў 1947 годзе, Беларусь прадстаўлялі Іван Мележ, Кастусь Кірэнка, Аляксей Кулакоўскі, Дзмітрый Кавалёў. Сёння без гэтых пісьменнікаў нельга ўявіць беларускую савецкую літаратуру. Наогул, большасць нашых вядомых майстроў мастацкага слова прайшлі ў свой час гэту цудоўную школу. Усесаюзныя нарады — не толькі творчая вучоба, але і добрая магчымасць для іх удзельнікаў пазнаёміцца і пасябраваць з маладымі літаратарамі з іншых саюзных рэспублік.

У сярэдзіне мая ў Маскве праходзіла VIII Усесаюзная нарада маладых пісьменнікаў, на якой прысутнічала больш за 300 маладых аўтараў, што прыехалі з усіх рэспублік, краёў, абласцей краіны і прадстаўлялі каля пяцідзiesiąці народаў і народнасцей СССР. У якасці гасцей сёлета прыехалі на нараду і лі-

НАТАТКІ З УСЕСАЮЗНАЙ НАРАДЫ МАЛАДЫХ ПІСЬМЕННІКАЎ

ШКОЛА МАСТАЦКАГА СЛОВА

таратары з сацыялістычных краін.

У беларускай дэлегацыі было трынаццаць чалавек. Сярод іх людзі розных спецыяльнасцей — вясковы электрык, будаўнік, вядучы канструктар, былы аграром, а цяпер камсамольскі работнік, журналіст, філолагі, гісторыкі. Большасць з іх добра вядомыя рэспубліканскаму чытачу. Прыхільна былі сустрэты крытыкай першыя зборнікі вершаў Леаніда Галубовіча «Таемнасць агню», Алеся Пільмякова «Белы камень», Вадзіма Спрычана «Зямля і зоркі» і пераклады з беларускай мовы, Змітрака Марозава «Пад небам бусліным». У хуткім часе выйдзе ў свет першы зборнік вершаў Людмілы Паўлікавай. Выдаў кніжку прозы Уладзімір Саламаха. Восемь з'яўца на паліцах кнігарняў

творы Хрысціны Лялкі, Міхася Барэйшы, Алеся Асташонка, Міхаіла Бутрамева. Плённа працуе ў крытыцы Таіса Грамадчанка.

У час нарады праводзіліся заняткі на розных семінарах: паэзіі, прозы, дзіцячай літаратуры, перакладаў, публіцыстыкі, гумару. Кожны мог прыняць удзел у тым, які яго больш цікавіў.

Семінарам па паэзіі, у якім прымаў удзел і я, кіраваў Ігар Ляпін, Барыс Прымераў, Анатоль Парпара, якія я раней ведаў па асобных зборніках, публікацыях. Мне давялося ў ліку першых рыхтавацца да абмеркавання, і я папрасіў падрадкаўнікі сваіх вершаў. Нецкана для мяне Барыс Прымераў сказаў: «Бярэце сваю кніжку і чытайце на роднай мове. Мы ўсе разумеем». Я стаў чытаць, і

па тварах слухачоў бачыў, што мяне разумеюць і рускія, і ўкраінцы, і малдаване, і чувашы, і карэлы, і якуты. Ды і ўсе астатнія чыталі спачатку на сваіх родных мовах, а пасля ўжо падрадкаўнікі на рускай. Пасля семінарскіх заняткаў мы разам хадзілі па вуліцах Масквы, расказвалі пра сябе, пра свае родныя мясціны. У гасцініцы дапазна чыталі свае вершы і вершы сваіх землякоў, спрабавалі перакладаць. Мне асабліва запала ў душу знаёмства з паэтам з Грузіі Міхаілам Курдзіяні, які ведае дванаццаць моў, і сярод іх — беларускую.

Дзесяць дзён, праведзення ў Маскве, былі цалкам запоўнены карыснымі і цікавымі сустрэчамі і знаёмствамі. У першы ж дзень перад намі ў Цэнтральным доме літаратара імя А. Фадзеева выступілі вя-

домыя майстры слова С. Давыдаў, У. Цыбін, А. Алексін, А. Дзяменцьеў, Н. Гілевіч, А. Шасцінскі, А. Чапуроў, Ю. Воранаў, М. Шопкін (Народная Рэспубліка Балгарыя). Вечар вёў А. Чакоўскі. З цікавымі дакладамі выступілі першы сакратар ЦК ВЛКСМ У. Мішын, дырэктар выдавецтва «Маладая гвардыя» В. Дзесяцарык, першы сакратар Маскоўскай пісьменніцкай арганізацыі Ф. Кузняк. Удзельнікі нарады пабывалі таксама ў Маўзалеі У. І. Леніна, ля магілы Невядомага салдата, у музее М. Лермантава, на заводах і фабрыках Масквы.

Для пачынаючых літаратараў нарада была вельмі карыснай. Творы некаторых былі рэкамендаваны да публікацыі ў тоўстых літаратурных часопісах. Тая ўвага, з якой ставяцца да нас аўтарытэтных, папулярных паэты і празаікі, чытачы, грамадскасць, абавязвае і, несумненна, падштурхоўвае да творчасці.

Віктар ШНІП.

нашы спавутыя землякі

ДАСЛЕДЧЫК НАРОДНАГА ЖЫЦЦЯ

ДА 120-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ А. СЕРЖПУТОЎСКАГА

Вядомы савецкі вучоны — этнограф, фалькларыст, мовазнаўца, публіцыст і крытык Аляксандр Сержпутоўскі нарадзіўся 21 чэрвеня 1864 года ў вёсцы Вялевічы, што на Слуцчыне, у беднай сялянскай сям'і. Невялікі кавалак зямлі, які яго бацька арадаваў у мясцовага багача, не мог пракарміць сям'ю — даводзілася займацца яшчэ і сплавам лесу. Незадоўга да нараджэння сына Аляксандра бацька паступіў на службу на лясны кардон вартаўніком. Сям'я вымушана была пакінуць абжытае месца і пераехаць на хутар Дарагацішча, а потым у Перавалокі (цяпер Салгорскі раён).

Рос Аляксандр рухавым, цікавым хлопчыкам. Першыя кнігі замянілі яму казкі, байкі, якія расказвалі бацькі, знаёмыя, што час ад часу наведвалі гасцініцы дом Сержпутоўскіх. У пяць гадоў Саша навучыўся чытаць. У дзесяцігадовым узросце, па ягоных словах, ён перачытаў усе кнігі з бібліятэкі Вызненскага народнага вучылішча, у якім вучыліся яго старэйшыя браты.

У 1880 годзе Аляксандр Сержпутоўскі скончыў Вызненскае народнае вучылішча і паспяхова здаў экзамены ў падрыхтоўчы клас. Аднак па прычыне слаблага здароўя яму адмовілі ў прыёме. На наступны год ён другі раз здае экзамены і паступае на першы курс Вызненскай настаўніцкай семінарыі. У 1884 годзе Аляксандр Сержпутоўскі ў якасці настаўніка пераступіў парог Лучыцкага народнага вучылішча Мазырскага павета.

Галечка, невуцтва палешукоў, норавы адсталыя вёскі засмучалі маладога настаўніка. Але тут ён упершыню пачынае займацца даследаванням быту мясцовага насельніцтва, запісвае абрады і песні, прыказкі і прымаўкі.

У гэты час вельмі падтрымлівалі і абнадзейвалі яго пісьмы старэйшага брата Міхаіла, які пасля сканчэння ваеннага вучылішча служыў у Пецярбургу. Той пісаў аб антыцарскіх настроях сярод студэнтаў, прысылаў выразкі з газет, дзе расказвалася пра дэманстрацыі рабочых Пуцілаўскага завода, хвалілі ў салдацкіх казармах Сямёнаўскага і Прэбражэнскага палкоў. Нараджаецца думка аб пераездзе ў Пецярбург, аб прадаўжэнні вучобы. Толькі які ажыццявіць задуманае? Дзе і на якія срод-

кі жыць і вучыцца ў сталіцы?

У 1893 годзе А. Сержпутоўскі пераязджае ў Мінск, працуе пісарам у Мінскім аддзяленні сялянскага пазямельнага банка, а потым у паштова-тэлеграфным ведамстве. Неўзабаве з рэкамендацыйным пісьмом ён едзе ў Пецярбург, дзе ўладкоўваецца на паштамт. Працу там Аляксандр паспяхова спалучаў з вучобай у археалагічным інстытуце і на вышэйшых юрыдычных курсах. Веданне гэтых дысцыплін, на думку А. Сержпутоўскага, неабходна для любога чалавека, і асабліва для даследчыка роднага краю, кім ён збіраўся стаць.

Да пачатку першай рускай рэвалюцыі ў Сержпутоўскага фарміруюцца перадавыя грамадска-палітычныя і філасофскія погляды. Гэтаму ў значнай ступені садзейнічалі кнігі палітычнага, сацыялагічнага, філасофскага зместу. Аб тым, што А. Сержпутоўскі захапляўся чытаннем падобнай літаратуры, сведчыць сшытак афарызмаў, сабраных і напісаных ім асабіста на працягу 1901—1909 гадоў. У іх знайшлі адлюстраванне матэрыялістычныя погляды Сержпутоўскага на похаджанне жыцця на Зямлі. «Чалавек з'явіўся на Зямлі такім жа шляхам, — пісаў ён, — як з'явіліся камяні, расліны, жывёлы. Ён прычынна частцінка сусветнай матэрыі і яе энергіі».

У гэтым жа сшытку ўтрымліваюцца цікавыя думкі А. Сержпутоўскага пра мастацтва, музыку, а таксама прыказкі, прымаўкі, сюжэты для апавяданняў і нарысаў, якія Аляксандр Казіміравіч збіраўся напісаць у будучыні, яго малюнкi, вершы, апісанне доследаў з галіны псіхалогіі.

У 1904 годзе А. Сержпутоўскі скончыў археалагічны інстытут. Волны ад работы час ён праводзіць у бібліятэках, наведвае Рускае геаграфічнае таварыства, якое аб'ядноўвала даследчыкаў культуры і быту народаў Расійскай імперыі. Прымаючы актыўны ўдзел у абмеркаванні вынікаў экспедыцыі Е. Раманава, І. Дабравольскага, М. Харузіна ў цэнтральныя і заходнія раёны Расіі, А. Сержпутоўскі сам марыць аб экспедыцыях на Палессе.

У 1906 годзе ён паступае на работу ў Рuskі музей у якасці рэгістрара этнаграфічнага аддзела. З гэтага часу пачынаецца новая старонка ў яго творчай біяграфіі.

На працягу пяцідзiesiąці гадоў свайго жыцця ён вывучаў быт і культуру беларусаў, рускіх, украінцаў, паліякаў, літоўцаў, татараў, народаў Каўказа. А. Сержпутоўскі вызначыў два асноўныя напрамкі, па якіх павінен ісці даследчык народнага жыцця. Гэта — духоўнае жыццё народа, уключаючы вусную народную творчасць, вераванні, абрады, звычкі, мову, і матэрыяльна-гаспадарчы быт народа. У той час, калі пачалася навуковая дзейнасць А. Сержпутоўскага, шляхі, сродкі і метады этнаграфічнай і фалькларыстычнай работы, выбраныя вучоным, былі прагрэсіўнымі і смелымі, тым больш, што аб'ектамі яго вывучэння з'яўляліся народнасці, якія найбольш прыгняталіся афіцыйнымі коламі царскай Расіі. Насуперак буржуазным этнографам, якія сцвярджалі, што народы Расіі недружалюбна адносяцца адзін да аднаго, А. Сержпутоўскі пастаянна падкрэсліваў факты дружалюбства і добрасуседства паміж імі, указваў на сапраўднага ворага ўсіх прыгнечаных — царызм.

Асабліва вялікі ўклад унёс наш зямляк у вывучэнне духоўнага жыцця насельніцтва Палесся. Дзякуючы працам вучонага дайшлі да нас апісанні самабытных звычак і абрадаў, якія даюць дакладнае ўяўленне пра вераванні, мараль, культуру беларусаў-палешукоў.

А. Сержпутоўскі быў сапраўдным наватарам у беларускай этнаграфічнай навуцы і фалькларыстыцы. Адным з першых сярод збіральных вуснай народна-паэтычнай творчасці ён звярнуў увагу на асобу казачніка, адбіраў з іх самых здольных. Гэтым галоўным чынам і тлумачыцца вялікая сацыяльная накіраванасць казак, запісаных ім, у параўнанні з запісамі іншых фалькларыстаў.

Асаблівай вострай і крытычнай напраўленасцю характарызуюцца народныя творы, апублікаваныя ў зборніку «Сказкі і рассказы белорусов-палешуков» (1911 год), якія бязлітасна выкрывалі памешчыкаў, ксяндзоў, шляхту і іншых эксплуатацыйных палітычна свядомасць простага народа, дзе гучаў пратэст супраць сацыяльнай несправядлівасці і антынароднага дзяржаўнага ладу.

Гэты зборнік быў адметнай з'явай не толькі ў расійскай дарэвалюцыйнай фалькларыстыцы, але і ў фалькла-

рыстыцы ўсіх славянскіх народаў. Кніга канчаткова разбіла антынавуковую думку аб беларускай народнай прозе, якая бытвала раней, як аб прозе, у аснове якой быццам бы ляжыць міфічная творчасць. Кніга прадставіла свету беларусаў як народ таленавіты, дзейсны, свабодалюбы.

Бібліяграфічнай рэдкасцю стаў за кароткі час зборнік «Казкі і апавяданні беларусаў з Слуцкага павета», які ўбачыў свет у 1926 годзе. У ім адлюстраваліся тыя велічныя змены, якія адбыліся пры новым сацыяльным ладзе: іншымі сталі погляды чалавека на свет, прыроду, іншымі сталі і яго духоўныя запатрабаванні. Паступова знікла вера ў старажытныя фантастычныя вобразы, змянілася ў казцы функцыя цудоўнага. Казка стала больш дынамічнай, у яе канву сталі ўплываць матывы новага жыцця.

Зборнік уразіў чытачоў і спецыялістаў навізнай, незвычайнасцю матэрыялаў. Беларускі фалькларыст А. Шлюбскі пісаў: «Не ўмяляючы значэння зборніка Вяссонава, Шэйна, Раманава, Нікіфароўскага, Дабравольскага, кніга Сержпутоўскага «Казкі і апавяданні беларусаў з Слуцкага павета» з'яўляецца першай кнігай, якая падводзіць фундамент пад беларускую этнаграфічную казку...» Вялікую цікавасць выклікаў зборнік у фалькларыстаў Чэхаславакіі, Польшчы.

Важнае значэнне маюць і іншыя фальклорна-этнаграфічныя работы А. Сержпутоўскага, якія ўтрымліваюць каштоўны матэрыял для вывучэння духоўнай культуры і быту беларускага народа, эвалюцыі яго светапогляду, мастацка-эстэтычных запатрабаванняў.

Цяжка пераацаніць дзейнасць А. Сержпутоўскага ў галіне збірання і вывучэння помнікаў духоўнай і матэрыяльнай культуры беларусаў. Яго шматлікія апісанні сялянскіх промыслаў, заняткаў, пабудов, абрадаў і павер'яў сялян дарэвалюцыйнай Беларусі, сабраныя ім музейныя калекцыі прылад працы, адзеньня, прадметаў хатняга ўжытку дапамагаюць зразумець і ўсвядоміць багатую культурную спадчыну народа.

Важкі ўклад А. Сержпутоўскага і ў беларускае мовазнаўства. Ён рэзка крытыкаваў тых дарэвалюцыйных дэмографістаў, якія не прызнавалі існавання самастойнай бела-

рускай мовы і адносілі беларусаў па прызнаку веры (праваслаўны, католік) да рускіх або паліякаў. Свае думкі і назіранні аб мове беларусаў-палешукоў вучоны выклаў у працы «Граматычны нарыс беларускай гаворкі в. Чудзін Слуцкага павета Мінскай губерні» (1911 год). Матэрыялам для яе паслужылі запісы, зробленыя ім у 1906—1907 гадах, а таксама назіранні і нататкі больш ранішняга перыяду.

Не абышоў увагай А. Сержпутоўскі і народную песню, у якой ён бачыў адлюстраванне духоўнага жыцця народа, яго маральнага ідэалу. З сабраных вучоным песень асабліваю навуковую каштоўнасць маюць календарна-абрадавыя.

На працягу многіх дзесяцігоддзяў вучоны збіраў і запісваў народную фразеалогію. Складзены ім зборнік беларускіх прыказак са слоўнікам уключае ў сябе 6 225 тэкстаў і перавышае па аб'ёму тагачасныя самыя буйныя. Работа была высока ацэнена аддзяленнем этнаграфіі Рускага геаграфічнага таварыства, па хадайніцтву якога А. Сержпутоўскаму быў прысуджаны Залаты медаль.

На жаль, па невядомых прычынах праца вучонага не была апублікавана. У 20-я гады яе збіраўся апублікаваць Інбелкульт, але зборнік так і не ўбачыў свету. Яго машынапісны экзэмпляр (сляды рукапісу згублены) трапіў у архіў секцыі этнаграфіі і фальклору Інстытута гісторыі АН БССР. У час вайны ён разам з усёй калекцыяй беларускага фальклору быў захоплены нямецка-фашысцкімі акупантамі і вывезены ў Германію. На шчасце, у 1946 годзе ў матэрыялах музычнага архіва Радзёкамтэта, вярнутых з Германіі, знойдзена і частка работы беларускага вучонага.

Звыш 20 гадоў жыцця аддаў ён фундаментальнаму даследаванню «Быт беларусаў», у якім разглядалася і народная творчасць. На вялікі жаль, лёс работы таксама невядомы. Аўтару гэтага артыкула ўдалося ўстанавіць, што работа ў канцы 30-х гадоў была набыта Інбелкультам. Адсюль напрошваецца вывад, што яна, як і іншыя працы вучонага, лёс якіх невядомы, была вывезена ў Германію.

У галіне вывучэння старажытных вераванняў і поглядаў беларусаў асобая роля належыць фундаментальнаму

(Заканчэнне на 8-й стар.)

У ТЭАТРА НАВАСЕЛЛЕ

Яшчэ адзін тэатр рэспублікі справіў наваласелле...

Новы будынак Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра [аўтар праекта—заслужаны архітэктар РСФСР Г. Мачульскі] удала ўпісаўся ў архітэктурны ансамбль старадаўняга горада.

У новым тэатры дзве залы, якія адначасова могуць прыняць каля тысячы чалавек. Пры неабходнасці меншая з іх — яна разлічана на 240 чалавек—можна ператварыцца ў своеасаблівы «тэатр у тэатры». На «малой сцэне» ставяць эксперыментальныя спектаклі, можна выкарыстаць яе таксама і для рэпетыцый групы.

Артыстам, рэжысёрам дастападобы прыйшла канструкцыя вялікай сцэны, што складаецца з некалькіх пляцовак рознага памеру. Яны рухаюцца ў патрэбным кірунку, і тым самым літаральна за некалькі мінут мяняюцца дэкарацыі, уносяцца ў іх дапаўненні. Выкарыстана і такая навінка, як электроннае кіраванне асвятленнем па загадзя заданай праграме. Вядома, усіх вабяць феа, парадныя лесвіцы — усюды прыгажосць, святло, непаўторнасць.

У дзень урачыстага адкрыцця тэатра адбылася прэм'ера. Гродзенцы, а таксама госці паглядзелі спектакль па п'есе В. Розава «Вечна жывыя». Сваю новую работу калектыў прысвячае 40-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

НА ЗДЫМКАХ: перад дарогай у вясковы Дом культуры; заслужаны артыст БССР А. БІРЫЧЭЎСКІ; сцэна са спектакля «Печка на колах»; загадчык літаратурнай часткі тэатра С. КАРАМЗІНА і галоўны рэжысёр А. ШАЛЫГІН.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ПАМЯЦІ ГЕРОЯ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

Лётчык Мікалай Гастэла — адзін з герояў Вялікай Айчыннай вайны. Ён здзейсніў свой неўміручы подзвіг напаліва ад Радашковіч у першыя дні змагання з ворагам. Слаўнаму сыну Радзімы прысвечаны кнігі, фільмы. Асаблівай папулярнасцю ва ўсіх, хто хоча больш ведаць пра жыццё Гастэлы, карыстаюцца ўспаміны яго сястры Ніны Гастэла «Расказ пра брата».

Нядаўна гэтая кніга выйшла ў выдавецтве «Юнацтва» ў серыі «Слава твая, Беларусь!»

Ганарар за кнігу «Расказ пра брата» аўтар перадала ў Савецкі фонд міру.

НА СТАРОНКАХ «СОВЕТСКОГО БАЛЕТА»

«У атмасферы высокага роздуму» — так называецца артыкул доктара філалагічных навук, прафесара Анатоля Фёдарова, змешчаны ў другім нумары часопіса «Советский балет» пад рубрыкай «Новыя спектаклі». Аўтар падрабязна аналізуе пастаноўку балета беларускага кампазітара, народнага артыста СССР Яўгена Глебава «Маленькі прынц» на сцэне Вялікага тэатра СССР.

ДА ШКОЛЬНІКАЎ У ГОСЦІ

У Навадворскай сельскай школе Мінскага раёна адбылася традыцыйная сустрэча з творчай інтэлігентнай рэспублікі. Да школьнікаў прыехалі народны артыст БССР Ю. Семіяня, музыкантавец В. Сізко, паэт У. Карызна, салісты Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР, беларускага тэлебачання і радыё, выкладчыкі Белдзяржкансерваторыі цымбалістка Т. Чанцова і піяністка Л. Дворжац.

Некалькі гадоў назад у Навадворскай сярэдняй школе быў арганізаваны музычны лекторый, якім кіруе В. Сізко. Многія кампазітары, музыкантаўцы, выканаўцы пабывалі ў гасцях у сельскіх школьнікаў. Разнастайная і шырокая тэматыка лекцый-канцэртаў. Вывучэнню музычных жанраў, асобных музычных твораў былі прысвечаны многія заняткі.

ЗАПОМНІЛАСЯ СВЯТА

Чырванню флагаў сустрэлі шматлікіх гасцей вуліцы і плошчы Валожына. Па рашэнню выканкома Мінскага абласнога Савета народных дэпутатаў тут праходзіла абласное свята героіка-патрыятычнай і рэвалюцыйнай песні, прысвечанае 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне і вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Пасля вялікага марш-парада духавых аркестраў на цэнтральнай плошчы горада адбылося ўскладанне вяноў да помніка загінуўшым воінам і партызанам. На стадыёне выступілі самадзейныя калектывы з Беразіно, Жодзіна, Слуцка, Старых Дарог, з калгаса імя Войкава Мінскага раёна, саўгаса «Любань» Вілейскага раёна.

Парадаваў дзяцей і дарослых арганізаваны ў дзіцячым парку Валожына «Беларускі кірмаш» з удзелам узорнага лялечнага тэатра «Ялінка» з вёскі Нароча.

ШЧОДРА АДОРАННЫЯ ТАЛЕНТАМІ

У рэпертуары Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хора БССР ёсць песня «Ой, вецер вее». Прыйшла яна з далёкай палескай вёскі Кажан-Гарадок. Адноічы Марыя Вайцяхоўская з мясцовага калгаса «Маяк камунізму» напела яе сыну Мікалаю, які тады кіраваў на Століншчыне народным хорам «Крыніца». Песня

атрымала вялікае жыццё, стала папулярнай.

У Кажан-Гарадку сям'ю Вайцяхоўскіх добра ведаюць. Прырода шчодро адарыла яе талентамі. Для Рыгора Вайцяхоўскага, яго жонкі Марыі і іх пяці сыноў песня стала спадарожнікам жыцця, памочнікам у штодзённых справах. Шчаслівую долю, палескія прасторы, прыгажосць роднага краю

апяваюць самадзейныя артысты. Задушэўна гучаць у выкананні сямейнага ансамбля «Ой, у полі азэрэчка». «Цячэ рэчанька», купальскія песні.

Аднак Вайцяхоўскія не толькі выдатна пяюць, але і дасканалы валодаюць рознымі музычнымі інструментамі. Галава сям'і — сапраўдны скрыпач-віртуоз, сыны — баяністы. Самыя малодшыя,

Аляксандр грае на гітары.

А Мікалай стаў прафесіяналам, скончыў Брэсцкае музычнае вучылішча, цяпер — мастацкі кіраўнік народнага хору «Прыпяць» у Лунінцы. Вядомы ён і як самадзейны кампазітар. Яго песня «Спявай, маё Палессе» запісана на грамплацінку Дзяржаўным акадэмічным народным хорам БССР.

А. КАПЫЛЯНІН.

ШТО БЫЛО Ё МОДЗЕ Ё XII СТАГОДДЗІ?

Яшчэ ў каменным веку нашы продкі ўпрыгожвалі сябе каралямі з зубоў розных жывёл, нанізанымі на шнурок альбо сухажылле. У старажытнасці шырока былі распаўсюджаны каралі і іншыя ўпрыгожванні з бурштыну. Са з'яўленнем медзі і бронзы з іх пачалі вырабляць шматлікія бранзалеты, пярсцёнкі, грыўні, скроневыя кольцы. Каралі і розныя падвескі насілі не толькі на шыі, іх таксама нашывалі на вопратку, галаўныя ўборы і нават абутак.

У час археалагічных раскопак старажытных паселішчаў і гарадоў на тэрыторыі Беларусі знойдзена шмат розных упрыгожванняў. У IX—X стагоддзях на Русі раздзялення ўпрыгожванняў на жанчыны і мужчыны амаль не існавала. Але ў другой палове XI стагоддзя з'яўляецца шмат рэчаў спецыяльна жаночага прызначэння — пацеркі, падвескі, бранзалеты. Большасць з іх рабілася мясцовымі майстрамі, але былі і прывазныя — з Кіева, Ноўгарада, Прыбалтыкі і нават Візантыі. Паказчыкам высокага сацыяльнага палажэння як жанчын, так і мужчын былі ўпрыгожванні з золата — звычайна грыўна з каштоўнымі камянямі, бранзалет ці пярсцёнак.

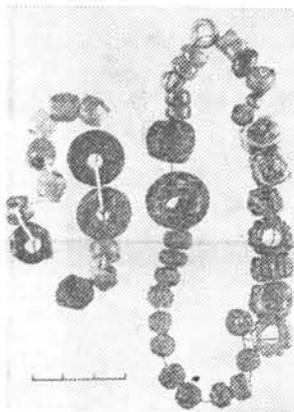
Адрозніваліся ўборы княгін і баярынь, гараджанак і вясковых жанчын. Знатныя жанчыны насілі высокамастацкія ювелірныя вырабы з золата і серабра, упрыгожаныя рознакаляровымі эмалямі, чэрню, сканню і зерню. Аб гэтым звычайна добрае ўяўленне даюць знойдзеныя скарбы. Многа іх і ў Беларусі. Напрыклад, у 1979 годзе пры раскопках Вішчынскага замка ў Рагачоўскім раёне Гомельскай вобласці студэнтамі гістарычнага факультэта Беларускага Дзяржаўнага ўніверсітэта сярод каменнай каля крапасной сцяны знойдзены скарб, дзе былі розныя колты, расны, ланцужкі, бранзалет, кручань з трох жгутоў, а таксама сярэбраныя пацеркі.

Залаты бранзалет вагой 75,5 грама, сплечены з драцінак і які заканчваецца дзвюма стылізаванымі жаночымі галоўкамі, знойдзены пры раскопках каменнага храма ў Мінску.

Гараджанкі звычайна на-

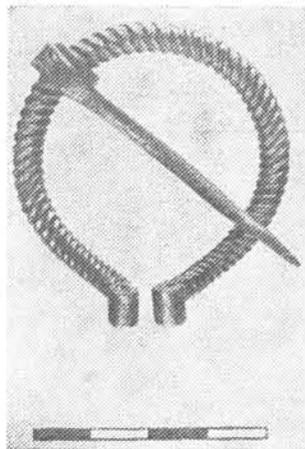
сілі колты і расны. Колты — упрыгожванні ў выглядзе пустацелай металічнай падвескі, якая прымацоўвалася да галаўнога ўбору. Колт меў круглаватую ці зоркавую форму. Круглаватыя залатыя колты ўпрыгожваліся перагародчатой эмаллю, сярэбраныя — чарністымі выявамі. Зоркавыя колты пакрываліся зерню і сканню. Вырабляліся таксама танныя бронзавыя ці свінцовыя колты. На алавяным колце, знойдзеным у Мінску, выява фантастычных птушак з павернутымі адна да другой галоўкамі — сімвал сямейнага шчасця.

Расны — таксама скроневыя ўпрыгожванні. Яны складаліся з конусападобнай, аздобленай сканню галоўкі, да якой прымацоўваліся ланцужкі, па краях іх былі ажурныя бляшкі. Расны падвешваліся да галаўнога ўбору і спускаліся да плячэй з двух бакоў твару.

Распаўсюджаным упрыгожваннем усходнеславянскіх жанчын былі скроневыя кольцы. Розныя па форме і памерах, яны ўпляталіся ў валасы ці падвешваліся на стужках ці шнурках да галаўных убораў. Іх насілі нават па некалькі з кожнага боку. Трохпацеркавыя скроневыя кольцы лічыліся гарадскім упрыгожваннем. Крывічанкі насілі кольцы ў выглядзе дротавага пярсцёнка ці бранзалета. Дрыгавічанкі на драцяныя кольцы надзявалі па некалькі зярнёных пацерак. Жанчыны з племені радзімічаў насілі пласцінчатыя сяміпрамянёвыя скроневыя кольцы.

Распаўсюджанымі былі нагрудныя прывескі ў выглядзе каня, птушак, крыжыкаў, мясячыка, сонца.

Яны адыгрывалі ролю не толькі ўпрыгожванняў, але і амулетаў, якія мелі магічны сэнс. Па павер'ях, амулеты павінны былі ўздзейнічаць на навакольнае асяроддзе, прыносіць свайму гаспадару шчасце, багацце, удачу, а таксама ахоўваць яго ад злых духаў. Такія рэчы рабіліся як гарадскімі, так і вясковымі рамеснікамі. Аб гэтым сведчаць знаходкі ліцейных формачак — каменных і гліняных.

Пры раскопках трапляецца шмат бранзалетаў і асабліва фрагментаў ад розных па форме і колеру шклянчых бранзалетаў. З'явіліся яны на Русі ў канцы XI стагоддзя, а выйшлі з моды ў пачатку XIV. У модзе былі то гладкія, то кручаныя бранзалеты рознага колеру. Гладкія медныя пласцінчатыя бранзалеты ўпрыгожваліся хвалевым ці геаметрычным арнамантам. Хвалевы ўзор, а таксама перапляценне драцінак было сімвалам вады. Зігзаг з'яўляўся сімвалам маланкі. Маленькія кружочкі з кропкай у сярэдзіне — эмблемай сонца.

У пачатку нашага тысячагоддзя насіліся і розныя пярсцёнкі, у тым ліку і шклянныя ці са шклянчымі ўстаўкамі. Распаўсюджаны былі фібулы — зашпількі для адзення. Іх насілі як жанчыны, так і мужчыны. Па форме фібулы былі падковападобныя, кальцавыя, шкарлупападобныя і іншыя.

Адным з найбольш любімых упрыгожванняў вясковых жанчын былі пацеркі. Іх насілі на шыі, на скроневых кольцах і ў якасці грыўкаў. У курганах X—XII стагоддзяў археолагі знаходзяць вельмі разнастайныя пацеркі — са шкла, сердаліку, бурштыну, кварцу. Усе яны розныя па форме, а шклянныя адрозніваюцца і па колеру.

Людміла ДУЧЫЦ.

НА ЗДЫМКАХ: пацеркі. X—XII ст. [шкло, бурштын]; фібула для зашпільвання адзення. X—XI ст.

ДАСЛЕДЧЫК НАРОДНАГА ЖЫЦЦЯ

(Заканчэнне.)

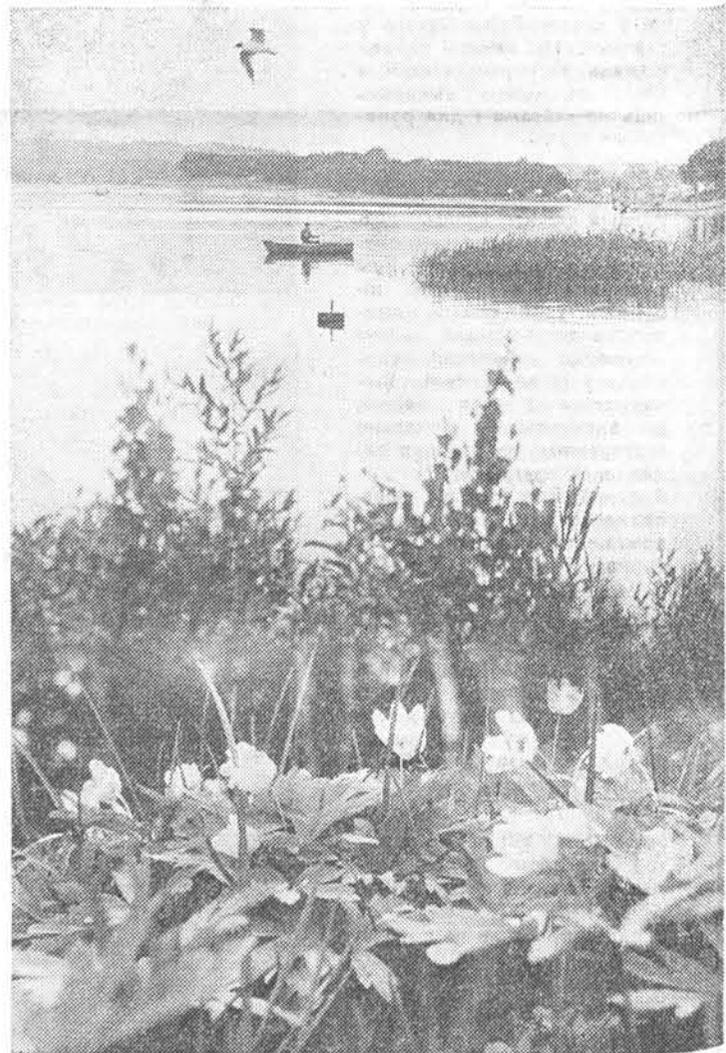
Пачатак на 6-й стар.). зборніку А. Сержпутоўскага «Прымікі і забавоны беларусаў-палешукоў» (1930). У гэтай кнізе, якая з'яўляецца вынікам яго шматгадовых этнаграфічных назіранняў і збіральных дзейнасці, утрымліваецца мноства легенд, паданняў, апавяданняў, прымаў, запісаных у паўднёвых раёнах Слуцкага павета. Гэтыя апісанні даюць магчымасць меркаваць пра духоўны стан беларускага селяніна ў дарэвалюцыйны перыяд з усімі станоўчымі і негатыўнымі бакамі яго светаногледу.

У анкеце, запоўненай рукой А. Сержпутоўскага ў студзені 1930 года, сказана, што ён з'яўляецца аўтарам 45 друкаваных навуковых прац, прыняў удзел у 25 навуковых этнаграфічных, антрапалагічных і лінгвістычных экспедыцыях.

Сваю вялікую навукова-даследчую дзейнасць А. Сержпутоўскі паспяхова спалучаў з работай арганізацыйнай, асветніцкай, навукова-метадычнай. Па даручэнню Ленінградскага аддзела народнай асветы ён прымаў удзел у выпрацоўцы плана і праграмы навукова-даследчых экскурсій па Савецкаму Саюзу, удзельнічаў у рабоце акадэмічнай канферэнцыі па рэформе беларускага правапісу ў Мінску, выступаў з лекцыямі аб жыцці і быце беларускага народа ў рабочым Нядзельным універсітэце ў Петраградзе. Пры самым неспасрэдным удзеле захавальніка аддзела Украіны і Беларусі Дзяржаўнага рускага музея А. Сержпутоўскага былі распрацаваны і створаны першыя экспазіцыі пра беларусаў і зарубажных славіян, а таксама экспазіцыя перасоўнай выстаўкі «Беларусы і Беларусь».

Заўчасная смерць (1940 год) не дазволіла вучонаму ажыццявіць многае з яго планаў і задум. Але і тое, што ўжо было зроблена, што ён пакінуў нашчадкам, дае права гаварыць аб ім, як аб вялікім вучоным. Адной з самых характэрных рысаў А. Сержпутоўскага як збіральніка і даследчыка беларускай народнай творчасці было тое, што ён умела спалучаў у сваёй рабоце акадэмічнае даследаванне з надзвычайнамі задачамі дня, праблемамі будаўніцтва беларускай нацыянальнай культуры, якая адраджалася пасля Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Шырокае кола навуковых інтарэсаў, грамадзянскасць, актыўная жыццёвая пазіцыя — усё гэта паставіла А. Сержпутоўскага ў першыя шэрагі выдатных беларусаведаў, таленавітых дзеячаў беларускай навукі і культуры.

Уладзімір КАСЬКО,
кандыдат філалагічных навук.

Рачулки сіняю аправай
Аздоблены стракаты луг,

Над разамлелым разнатраўем
Стаіць густы мядовы дух.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1082

ДЗІВА-КВЕТКА

Лясная паланка ўсяго ў сотню квадратных метраў недалёка ад Жыткавічаў узятая пад ахову дзяржавы. Тут расце дзіва беларускай прыроды — азалі панцыйская. Невысокія кусты, усыпаныя парасончыкамі яркіх кветак, вызначаюцца вострым пахам. Але водар азалі падманлівы: нектар расліны ядавіты, танім чынам яна быццам беражэ сябе ад чужога дотыку.

І адтаго, напэўна, узнікла легенда пра прыгажуню, што жыла некалі ў тутэйшых мясцінах. Вочы зялёныя, косы — як агонь.

Хацелі выдаць дзяўчыну за багатага, але нелюбімага. Пайшла яна ў лес, ды так і не вярнулася. Паданне гаворыць: там, дзе ўпалі яе залатыя валасы, успыхнулі кветкі.

ЗУБРЫ
МЯНЯЮЦЬ
«ПРАПІСКУ»

Каля двух дзесяткаў самак зубраў пакінулі стаць і зніклі ў запаведных кутках Белавежскай пушчы. Гэта не засталася незаўважаным для вучоных заюлагаў, якія праводзяць пастаяннае назіранне за самай вялікай на планеце

калоніяй гэтых рэліктавых жывёлін.

Прышла пара расцэлу. Адно зубраня, якое нарадзілася ў Белавежы, акажацца «юбілейным» — двухсотым.

Цяпер зубрам, равеснікам мамантаў не пагражае выміранне. За апошнія тры дзесяцігоддзі статак павялічыўся ў сорак разоў. Ужо другі год вядзецца планамернае рассяленне магутных, да тоны вагой, жывёлін. Амаль трыццаць зубраў адпраўлены ў лясніцтва Гродзенскай вобласці, а ў бліжэйшы час лясныя прыгажуні атрымаюць пастаянную «прапіску» ў Налібоцкай пушчы і Прыпяцкім запаведніку.